

ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของคนชายขอบ ในการเปลี่ยนโครงสร้างสังคมไทย*

THE PRACTICE OF EVERYDAY LIFE OF MARGINAL PEOPLE
IN STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THAI SOCIETY

ชัยพงษ์ สำเนียง

Chaipong Samnieng

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University

Corresponding Author E-mail: chaipongs@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การต่อสู้ต่อต้านในชีวิตประจำวันเป็นการต่อสู้ในเชิงการเมืองวัฒนธรรม เพื่อช่วงชิงอำนาจในการกำหนดหรือสร้างค่านิยมความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกร้องต่อสู้ เนื่องด้วยการต่อสู้มีอยู่ในพื้นที่ที่เป็นทางการ การเมืองทำนองนี้เป็นการเมืองที่มีความลึกลับ ไม่หยุดนิ่งตายตัว สะท้อนผ่านความสัมพันธ์กับโครงสร้างชนบทได้เปลี่ยนไป ไม่เพียงส่งผลให้แรงงานที่อยู่ในระบบการผลิตแบบเดิมต้องเปลี่ยนไปเท่านั้น แต่ยังทำให้หลายคนต้องอพยพโยกย้ายเข้าไปทำงานในเมือง และต้องหากกลยุทธ์ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในระนาบต่าง ๆ ในกรณีศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทย ผู้คนที่อพยพเข้าไปทำงานทำในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ตามหัวเมือง ส่วนหนึ่งเกิดจากการต้องดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด แต่ในอีกระดับปฏิเสธไม่ได้ว่าเกิดจากโครงสร้างการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดเมืองโตเดี่ยว และผลักผู้คนให้ออกจากการผลิตแบบเดิม รวมถึงทรัพยากรที่มีไม่ได้ลงไปสู่คนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามชาติหรือคนชายขอบของเมืองก็ไม่ได้จำยอม แต่ได้แสวงหากกลยุทธ์ในการเอาตัวรอดและต่อรองกับผู้คนต่าง ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมืองในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: การต่อสู้ต่อต้านในชีวิตประจำวัน; แรงงานข้ามชาติ; ปฏิบัติการทางสังคม

Abstract

Fighting resistance in everyday life is considered as resistance in cultural politics, politics of everyday life is a struggle of influence (hegemony) in defining the new definition of what people demand for since this form of demand is not in the formal space. As reflecting in its relationship with the rural structure that has been changed, this type of politics is fluid and dynamic. It does not only transform the life of the people in the traditional production system, it also forces many of them to migrate to the city and struggle to survive. This reveals the transformation of Thai society in various levels. As shown in our case studies, on one hand the migration of people to Bangkok and other metropolitans for job opportunity partly stemmed from the need to survive. On the other hand, it is hard to negate that this phenomenal was also caused by the unbalanced development favoring the primate city and driving many people to leave their traditional production as well as the unequal resource distribution. However, Migrant Working or those marginal people living in the urban do not surrender. Instead, they try to find strategies for surviving and bargaining with others in various forms. This could be deemed as a political of everyday life.

Keywords: Everyday Resistance; Marginal Workers; Practice of Everyday Life

บทนำ

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจ 1. การเปลี่ยนจากการศึกษาการเมืองเชิงโครงสร้าง มาสู่มุมมองผ่านทฤษฎีปฏิบัติการ (Practices) และการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน (Practice Of Everyday Life) นำไปสู่การกำหนดตำแหน่งแห่งที่และการสร้างและต่อรองอัตลักษณ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ผ่านการเข้าไปช่วงชิงความหมายในชีวิตประจำวัน โดยวิธีวิทยาแนววัฒนธรรมการเมือง (Political Cultural Approach) ที่เน้นศึกษาแบบแผนความคิดความเชื่อหรือค่านิยมของบุคคลในสังคม 2. การต่อสู้ในชีวิตประจำวันเป็นการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจนำในการกำหนดหรือสร้างค่านิยมความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกร่องต่อสู้ เพราะการต่อสู้มีได้ในพื้นที่ที่เป็นทางการ การเมืองแบบนี้เป็นการเมืองที่มีความลื่นไหล ไม่หยุดนิ่งตายตัว ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ค่านิยม จารีตประเพณี สถาบัน รวมทั้งตัวสังคมเองไม่ได้มีความหมายหรือสภาวะที่แน่นอน หากมีคุณลักษณะที่เปิดกว้างให้กลุ่มฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาต่อสู้ช่วงชิงนิยามความหมายที่แปรเปลี่ยนไป วิธีการศึกษาแบบวัฒนธรรมการเมืองที่ไม่ได้ให้ความสนใจแต่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเพียงมิติเดียว แต่ให้ความสนใจต่อปฏิบัติการภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจว่าเกิดภายใต้เงื่อนไขแบบใด และอะไรเป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมทางการเมือง

ที่มีมิติที่ซับซ้อนมากขึ้น 3. ผู้วิจัยนำเอาวิธีการศึกษาดังกล่าวมาปรับใช้ในการศึกษาปฏิบัติการของแรงงานข้ามชาติในภาวะการระบาดของไวรัสโควิด-19 เพื่อจะได้เข้าใจแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ผ่านปฏิบัติการการต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติ โดยบทความวิจัยนี้มี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนโครงสร้างวัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติในเมือง เพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงแบบใหม่ ๆ ในภาวะการระบาดของไวรัสโคโรนาโควิด 19 และ 2. เพื่อวิเคราะห์เรื่องเล่าและปฏิบัติการของแรงงานข้ามชาติในเมือง ผ่านการดิ้นรนต่อสู้ปรับตัวในชีวิตประจำวัน เกิดภายใต้บริบทแบบไหนอย่างไร

เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับแรงงานไร้พรมแดน

กระแสโลกาภิวัตน์ หรือเสรีนิยมใหม่ได้เชื่อมต่อชนบทเข้าสู่การทำงานของกลไกตลาดเสรีที่ไร้การควบคุม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างชนบทอย่างขนานใหญ่ (Cohen, 1981) พื้นที่อยู่ภายใต้การกำกับของตลาด อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่อำนาจภายนอก เชื่อมโยงอยู่กับรัฐและตลาดโลก ผู้คนจำนวนถูกผนวกเป็นแรงงานรับจ้างในตลาดโลก อุตสาหกรรมขนาดเล็กขยายตัวเข้ามาในชนบท (Ganjanapan, 1989) แรงงานออกไปรับจ้างนอกภาคเกษตร บางหมู่บ้านมีแรงงานออกจากภาคเกษตร ชุมชนชนบทกลายเป็นเพียงหอพัก แรงงานได้กลายเป็นสินค้า (Hirai, 2002) ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีอุดมการณ์แบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) เป็นพลังขับเคลื่อนหลัก (Harvey, 2005) ส่งผลให้เส้นพรมแดนค่อย ๆ ไร้ความสำคัญลงอย่างมาก อปปาตูไร (Appadurai, 2000) เรียกว่ากระบวนการที่เกิดขึ้นกับพรมแดนเช่นนั้นว่า deterritorialization เพื่อบ่งบอกถึงสถานะที่รัฐไม่สามารถบังคับใช้อำนาจเหนือพรมแดนได้มากนัก ซึ่งมีพลังขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจไหลไปในพื้นที่ที่มีความต้องการอย่างไร้พรมแดน โดยเฉพาะการเน้นการจ้างแรงงานแบบยืดหยุ่น (Flexible Employment) ในระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ ซึ่งมุ่งจ้างแรงงานที่ค่าแรงถูกที่สุด ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตามในโลก (Harvey, 2005; Hart, 1998)

การเปลี่ยนโครงสร้างชนบทไม่เพียงส่งผลให้คนที่อยู่ในระบบการผลิตแบบเดิมต้องเปลี่ยนไปเท่านั้น แต่ยังทำให้หลายคนต้องอพยพโยกย้ายเข้าไปทำงานในเมือง และต้องหากลยุทธ์ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในระนาบต่าง ๆ นำมาสู่การหันไปสนใจปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ผ่านเรื่องเล่าของแรงงานข้ามชาติที่มีชีวิตขึ้นอยู่กับตลาดโลกจึงมีความเสี่ยงในชีวิตสูงตามไปด้วย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2549)

อย่างไรก็ตาม การหันเหแนวทางการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ทำให้กระแสความสนใจเรื่องชีวิตประจำวันเป็นที่แพร่หลายในแวดวงการศึกษาวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา

ในฐานะประเด็นการวิเคราะห์การเมืองแบบจุลภาค (Micro-Politic) และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) เนื่องจากการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นเรื่องของการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์ของอำนาจ (Power Relation) ซึ่งไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเดียว แต่เป็นวงจรของอำนาจที่หมุนเวียนอย่างไม่สิ้นสุดในชีวิตประจำวัน โดยให้ความสำคัญกับระบบการผลิตทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาที่กระบวนการผลิตไม่ใช่ที่กลไกการผลิตอย่างที่ผ่านมา เรื่องราวของชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในการศึกษาวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) หากพิจารณาความสำคัญของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การอ่าน การพูด การเดิน ที่อยู่อาศัย การทำกับข้าว ฯลฯ จะเห็นความสำคัญของการบริโภคที่ผู้บริโภค ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ (Object) แต่มีวิธีการ (Ways Of Operating) ที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจ เขาตั้งคำถามการศึกษาว่า ชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีข้อสรุปล่วงหน้า จากมุมมองดังกล่าว ทำให้แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ได้รับตอบรับในแวดวงวัฒนธรรมศึกษาแนวหลังโครงสร้างนิยม กลไกของอำนาจในภาวะสมัยใหม่ ชีวิตประจำวันเป็นเรื่องของการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

รวมถึงความพยายามของนักวิชาการที่นำชีวิตประจำวันไปใส่กรอบทางทฤษฎี งานเขียนของเดอ แอร์โท (Certeau, 1984) ต้องการนำเสนอความเป็นไปในชีวิตประจำวันในชีวิตประจำวันไม่ใช่เป็นเพียงวาทกรรม รวมถึงบูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1977) อธิบายการต่อสู้ดิ้นรนของคนภายใต้สนาม (Field) ภายใต้ผู้กระทำการ (Actor) ผ่านความสัมพันธ์ที่หลากหลายภายใต้การปรับเปลี่ยนทุนชนิดต่าง ๆ การปฏิบัติการทางสังคม (Practices) ของผู้คนในสนามมีการนิยาม และอธิบายคำว่า วัฒนธรรมด้วยความหมายใหม่ จากเดิมที่หมายถึงแบบแผนและสิ่งดีเลิศเป็นมรดกตกทอดที่ชาติต้องสืบทอดรักษา ไปสู่การมองว่าวัฒนธรรมคือวิถีของคนทั่วไปและมีลักษณะเป็นเวทีต่อสู้ทางการเมือง ในแง่ที่ว่าคนทั่วไปก็สามารถต่อรอง ต่อด้านกับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าได้ผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อันเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการเมืองในชีวิตประจำวันและการต่อต้านเชิงวัฒนธรรม (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2556) และในชีวิตประจำวันต่างให้ความสำคัญกับผู้กระทำการ เพื่อปรับเปลี่ยนขัดขึ้น ต่อด้านอำนาจ ในรูปแบบต่าง ๆ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548) และทำให้เห็นชีวิตคนธรรมดาโลดแล่นในงานของนักวิชาการมากภายใต้แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม และงานของเดอ แอร์โท ภายใต้แนวคิดการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน (Practice Of Everyday Life) เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของแนวคิด และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ (Concept) ที่หันมาให้ความสนใจกับผู้กระทำการ ภายใต้การแข็งขันต่ออำนาจ และโครงสร้าง (Structure) (Bourdieu, 1993; Certeau, 1984)

การศึกษาชีวิตประจำวันเป็นการมองจากข้างล่างขึ้นไป กลับไปสู่โครงสร้าง (Structure) กับผู้กระทำการ (Agency) ไปสู่คำถามที่มองว่าผู้กระทำการ (Actor) กลับไปตีความโครงสร้างการศึกษาในแนวทางข้างต้นทำให้เราเห็นคนตัวเล็กตัวน้อย ที่พยายามต่อต้านขัดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผ่านพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่

ซึ่งเป็นสิ่งที่เรามักไม่สังเกตเห็น การศึกษาในแนวทางนี้จึงเป็นการเปิดโลกของคนธรรมดาที่ไม่ได้จำยอมอยู่ภายใต้อำนาจอย่างศิโรราบ อีกทั้ง ปฏิบัติการตามแนวคิดของบูร์ดิเยอ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเมืองเพื่อแสดงตัวตน (Identity Politic) ที่อธิบายถึงการเคลื่อนไหวซึ่งปฏิเสธการแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดระหว่างสองขั้วที่แตกต่าง คือ ผู้กระทำทางสังคม และโครงสร้างทางสังคม ในฐานะที่ว่าอะไรเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคม โดยหันมาศึกษาปฏิสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนและไม่อาจแยกขาดจากกันได้ระหว่างผู้กระทำทางสังคมกับโครงสร้างทางสังคม หันมาเน้นการศึกษากระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นขอบเขตที่เลื่อนไหลไม่หยุดนิ่ง เป็นเวทีการต่อรอง หยิบยืม ตีความและการต่อสู้ในกระบวนการนิยามความหมาย ไม่ว่าจะปัจเจกหรือกลุ่ม เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนที่ถูกปิดกั้นโอกาสทางสังคม ความเป็นตัวตนเป็นทั้งกระบวนการและพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ที่มีปฏิบัติการนิยามความหมายที่หลากหลาย เป็นทั้งผู้นิยามและถูกนิยามในเวลาเดียวกัน (Bourdieu, 1990; อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546) เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์และวิพากษ์กลุ่มผู้มีสถานะทางสังคมเดิม ดังเรื่องเล่าของแรงงานข้ามชาติในการระบาดของโรคไวรัสโควิด 19 ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางและปัญหาการจัดการของรัฐในระดับต่าง ๆ

ชีวิตแรงงานข้ามชาติในเมืองใหญ่กับการเมืองในชีวิตประจำวัน

การเปลี่ยนจากการศึกษาการเมืองเชิงโครงสร้างมาสู่มุมมองผ่านทฤษฎีปฏิบัติการ (Bourdieu, 1977) และการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน นำมาสู่การกำหนดตำแหน่งแห่งที่และการสร้างและต่อรองอัตลักษณ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ผ่านการเข้าไปช่วงชิงความหมาย ในชีวิตประจำวัน (Certeau, 1984) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ ๆ อย่างหลากหลาย การต่อสู้ในเชิงการเมืองวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจในการกำหนดหรือสร้างค่านิยมความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกร่องต่อสู้ เพราะการต่อสู้มีได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นทางการ หากมีคุณลักษณะที่เปิดกว้างให้กลุ่มฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาต่อสู้ช่วงชิงนิยามความหมายที่แปรเปลี่ยนไป โดยให้ความสนใจต่อปฏิบัติการภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจว่าเกิดภายใต้เงื่อนไขแบบใด และอะไรเป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้เข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองที่มีมิติที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่พยายามสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในหลายลักษณะ เช่น การสร้างกลุ่มการศึกษาภาษาไท (ไทใหญ่) สร้างพื้นที่ประเพณีพิธีกรรม ฯลฯ (Jirattikorn, 2007) และก่อให้เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือกันในช่วงวิกฤต ดังจะเห็นได้จากกลุ่มของเครือข่ายเรียนภาษาไต้หวันได้ระดมทรัพยากรเพื่อแจกจ่ายให้แรงงานข้ามชาติ ขณะที่เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19

ดังเช่น ออย (2565) เครือข่ายแรงงานหญิง วัดกุ่ม่าน เธอตกงานในขณะการแพร่ระบาดของโรค ช่วงแรกเธอไม่ได้รับการช่วยเหลือ และไร้ที่พึ่งพิง เนื่องจากสามีเธอก็ไปบวช และไม่รู้จักใครมีเพียงกลุ่มไลน์ของเครือข่ายแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเธอได้ใช้เพื่อขอความช่วยเหลือ ต้องตกงาน

มากกว่า 6 เดือน ในช่วงการระบาด และติดโควิดในท้ายที่สุด ได้รับการช่วยเหลือจากเครือข่ายเธอ เล่าว่า “...ตกงานมา 6 เดือน ตั้งแต่โควิดรอบแรก ๆ ก็ได้ทำงานเหลือเพียง 3 วัน ต่อสัปดาห์ พอผ่านไปซักรั้วก็มีปัญหาเกี่ยวกับสามี โดยสามีติดเงินไม่สามารถไปทำงานได้ ชีวิตช่วงนั้นลำบาก มาก เลยไปบวชชีอยู่สองเดือน หลังจากบวชกลับมา ก็กลับมาทำงานที่บ้านหลังเดิม ทำได้เพียง เดือนเดียวตนเองก็ติดโควิด เนื่องจากบ้านที่ไปทำความสะอาดมีเพื่อนของเจ้าของบ้านมาปาร์ตี้ กินเลี้ยงที่บ้านซึ่งติดโควิดมา ทำให้้อยและลูกชายติดโควิดไปด้วย...” ตอนการระบาดของ โควิด 19 ช่วงแรกเธอยังอยู่กับแฟน แฟนได้ทำบ้างไม่ได้ทำบ้าง เราก็ไปทำกับแฟนไปช่วยงาน ไปเก็บของเก่าในไซตก่อสร้าง แต่ก็ยังต้องจ่ายค่าบ้าน ค่าไฟ ค่ามอไซค์ ค่ากิน แต่รายได้ลดลง ทั้งยังทำให้เธอต้องชะลอการซื้อบ้าน อีกทั้งยังส่งผลต่อร่างกายที่เธอเป็นโรคเลือด มีพังผืดที่มือ หมอก็บอกว่า ถ้าอยากหายก็ต้องพักงาน อยากผ่าตัดก็ต้องพัก ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่หาย แต่เธอก็ ยังจะต้องทำ ช่วงที่เธอตกงานและติดโควิด 19 เธอเล่าว่า “...เจ้านายบอกว่าให้มาดูแลกินเลี้ยง วันเกิด มีแต่คนกินเอง เราก็ดีใจได้มีงานพิเศษ หลังจากจบวันนั้นเขาก็บอกว่าไม่ต้องมาทำงาน เพราะมีคนติดโควิด เราก็ไม่ได้ทำงาน แล้วลูกชายก็เริ่มเป็นไข้สูง เราก็ไปตรวจยังไม่ติด แต่ลูก ชายติดแล้ว จากนั้นเราก็ต้องดูแลเด็ก เราก็ติด เราไม่ได้ทำงาน กักตัวอีกเป็นเดือน เราก็เพิ่งจะเลิก กับสามี สามีก็ไม่ได้ทำอะไรแล้ว”

หลังจากติดโควิด 19 การช่วยเหลือมักอยู่ในกลุ่มเพื่อน หรือคนรู้จัก ส่วนรัฐ หรือภาค ราชการไม่ได้ส่งต่อมาถึงพวกเขา อยยได้เล่าการดำรงชีวิตในการระบาดของโควิดว่า “...โทรหา เพื่อน เขาก็ให้ข้าวสารอาหารแห้ง แต่ความช่วยเหลือจากรัฐมันไม่มี พอหลวงบอกจะ ประสานงานจะให้เอาลูกไปที่โรงพยาบาล แต่กว่าจะมา ลูกก็เป็นไข้ตลอด สุดท้ายเรารู้ตัวว่าติด เพราะไปซื้อที่ตรวจมาตรวจ กว่าจะรู้ว่าเป็น กว่าจะกักตัว จะเอาเงินที่ไหนมาใช้จ่าย มันไม่มี เราก็จะเป็นบ้า คนที่รังเกียจก็รังเกียจสุด ๆ บางคนในซอยเขาต่ำเลย เขาบอกว่าเราติดโควิดแล้ว เราปิด เราไม่ได้ปิดพอรู้ว่าติดเราก็ดิตต่อที่โน่นที่นี้ โทรหาคนรู้จัก ไม่กล้าออกไปไหน ของกินก็ไม่มีใครเอามาให้ สุขภาพจิต สุขภาพกาย การดูแลลูกเล็ก ถ้าใครไม่เจอตรงนั้นมันไม่ทราบหรอก ในหมู่บ้านรวมข้าวมาให้มันก็แค่ 1 ลิตร และยาถุงเล็ก ๆ นิดเดียว พอหลวงบอกว่าติดต่อให้รถ มารับ เราก็รอ เราโทรไปหา เขาบอกว่าวันนี้มาไม่ทันเป็นวันพรุ่งนี้...ไปส่งโรงพยาบาล กินยา วันละ 9 เม็ด ส่วนลูกยังอยู่ที่กักตัว เอามาด้วยไม่ได้เพราะเราเป็นหนัก พอเราเช็คว่าลูกได้กิน ยาแล้ว เขาก็ไม่ได้เอายาอะไรให้...พอออกมาใช้ว่าเราจะทำงานได้เลย..เราโทรหาเจ้านายว่าจะให้ เราทำงานวันไหนเพราะไม่มีเงิน เจ้านายถามว่าไหวหรือ ขนาดเขายังเพลียมาก ๆ เราโทรถาม เพื่อน เพื่อนก็บอกว่าเป็นเหมือนกัน เราหาเงินไม่ได้เกือบเดือนกว่า จนเจ้านายบอกว่าถ้าไหวก็มา ...” การอาศัยเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือเธอยังใช้การต่อสู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในการจัดการชีวิตเท่าที่ จะทำได้ โดยเธอบอกว่า “ไม่ไปขโมยของใคร” แต่ต้องพยายามหลบตำรวจเวลาไปรับของแจก (อยย, 2565)

นอกจากเครือข่ายวัดแล้ว กลุ่มของแรงงานข้ามชาติยังรวมตัวกันผ่านเครือข่ายผู้หญิงที่ก่อตัวกันผ่านงาน อาทิกลุ่มพีสุณี ที่เข้ามาช่วยเรื่องการรักษาสีทธิของแรงงานข้ามชาติ เนื่องด้วยพวกเขาแม้จะจ่ายประกันสังคมทุกเดือน แต่ก็เข้าไม่ถึงสิทธิของความช่วยเหลือส่วนใหญ่มามากที่นี่ (พีสุ) นอกจากของหญิงได้ ม.33 ช่วงแรก ดังที่อวยสะท้อนว่า “ส่วนที่เหลือก็คือการไปติดตามเพจที่เขาแจกข้าวกล่อง ข้าวสาร สมมุติว่าเขาโพส วันที่ที่ประตูเชียงใหม่มีแจกข้าวสารประมาณกี่กิโลกรัมว่ากันไป บางทีเราไปถึงที่เขาแจกแล้วมันครบคนแล้วก็มี

- มีกรณีที่แจกในชุมชนแต่ให้เฉพาะคนไทยด้วยกัน คนไทยใหญ่ไม่แจก (ต้นเปา) เขาบอกว่าคนไทยใหญ่ไม่ได้ ต้องมีบัตรประจำตัว

- หรือมีการแจกเฉพาะผู้อยู่หรือมีทะเบียนบ้านในหมู่บ้านเท่านั้น” (ออย, 2565)

ไม่แตกต่างกรณีของคำ ที่มีอาชีพเป็นแม่บ้าน พอโควิดระบาด เจ้าของบ้านก็ไม่กล้าให้คำเข้าไปทำงานในบ้าน เพราะกลัวว่าจะนำโรคโควิด 19 เข้ามาระบาด เธอต้องตกงานและต้องอาศัยการช่วยเหลือจากเครือข่ายแรงงานข้ามชาติ เธอเล่าว่า “เราได้ทำงานบ้างไม่ได้ทำบ้าง ช่วงนั้นไม่พอกิน ยังดีที่ช่วงนั้นพีสุแจกถุงยังชีพก็พอประทังชีวิตไปบ้าง ตอนนั้นต้องประหยัดสุด ๆ เพราะว่าเราทำงานคนเดียว เราเลี้ยงลูกสองคน รายได้ลดลงเยอะมาก ลูกต้องแลกกันในวันที่แม่ไปทำงาน เพราะไหนจะค่าบ้านค่าน้ำค่าไฟ นายจ้างค่อนข้างเข้มงวดมาก เพราะถ้ามีที่ไหนเป็นพื้นที่ติดโควิดเขาก็จะหยุดงานไม่ให้ไป แต่ถ้าหยุดรายได้ก็หยุดเหมือนกัน แต่เขาก็จะบอกว่าเอาสุขภาพไว้ก่อน ยิ่งที่ไหนมันดูแล้วยนายจ้างจะไม่ให้เราไปเลย” (คำ, 2565)

อย่างไรก็ตาม ขณะที่เครือข่ายผู้หญิงรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือในกรณีวิกฤต แต่การถูกประทับตาให้เป็น “ตัวเชื้อโรค” แรงงานข้ามชาติถูกกักกัน และมองว่าอาจก่อให้เกิดการระบาดของโรคเพิ่มมากขึ้น จึงต้องหลีกเลี่ยงจากการตรวจตราจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย ถ้ามีการรวมกลุ่ม หรือจัดกิจกรรมแม้แต่แจกของของเครือข่ายแรงงานหญิงอาจถูกจับกุมได้ แต่แกนนำกลุ่มให้ความเห็นว่า “ตำรวจที่ดูว่าเราโง่ เราต้องแกล้งโง่ตาม หรือบางครั้งก็ต้องใช้วิธีทำให้เขาเห็นว่าเราไม่ยอม” เชื่อมโยงกับการต่อสู้ในชีวิตประจำวันไม่ได้ดูการต่อต้านของระบบอำนาจหรือมีการผลิตซ้ำของกระบวนการของการผลิตซ้ำอย่างไร แต่คำถามหลักคือ บังคับบุคคลเคลื่อนไหวไปอย่างไร (Navigate) ซึ่งมันเป็นอุปสรรคของชีวิต บางครั้งสิ่งที่เขาทำก็เป็นจิตไร้สำนึก (Unconscious) เพราะการต่อต้าน ไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำที่มาจากจิตสำนึก การต่อต้านอาจจะอยู่ภายใต้จิตไร้สำนึก มนุษย์ทุกคนมีจิตที่จะต่อต้านอำนาจของพ่ออยู่แล้ว เพราะพ่อเป็นเหมือนผู้อำนาจ เป็นความขัดแย้งที่ถูกสร้างในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมนุษย์ที่เป็นปัจเจกกับสังคม มนุษย์ก็พยายามที่จะต่อต้านที่สังคมพยายามกดลงมา พยายามจะบอกว่าคนตัวเล็กตัวน้อยรู้ อาจจะมีความสำนึกในแง่ของชนชั้น (Class) เป็นสำนึกของการต่อต้านที่อาจจะเกิดขึ้นแบบ ไร้สำนึกก็ได้ แต่เขาได้ยอมรับกฎระเบียบที่ยึดเหนี่ยวให้ พยายามต่อต้านตลอดเวลา และการต่อต้านแสดงออกมาในชีวิตประจำวันในสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เขาทำ เพียงแต่ว่าพวกนักทฤษฎีไม่ได้มองถึงชีวิตประจำวัน (Bourdieu, 1993; ยุคติ มุกดาวิจิตร, 2556)

ประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลหลักที่ดึงดูดให้แรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ ๆ ของไทย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลาย ๆ ด้าน คนขายของของเมืองที่อยู่ในสถานะรองเช่นแรงงานข้ามชาติ เข้าไม่ถึงสวัสดิการหรือการช่วยเหลือของรัฐในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาวิกฤติ ตัวอย่างเช่น

วิน (2564) ชายหนุ่มอายุ 39 ปี เขาเล่าการเดินทางของชีวิตว่า “...แต่ก่อนอยู่ลำพูนทำสวน ย้ายมาเลี้ยงโคนมที่แม่โจ้ มีรายได้แปดพันกว่า ๆ แต่ก่อนการระบาดของไวรัสโควิด 19 เขามีรายได้เดือนละประมาณ 12,000 บาท โดยพักที่ทำงาน นายจ้างมีที่พักให้ แล้วยังคลานเป็นไทใหญ่อยู่ด้วยกัน ตอนนี้อยู่หน้าร้าน ทำสินค้าหลังร้านก่อนโควิดทุกอย่างโอเค เงินเดือนหมื่นสามถึงหมื่นสี่ เขาส่งเงินให้ทางบ้านทุกเดือน ที่บ้านต้องซื้อทุกอย่าง แม่ก็อายุเยอะ เขามาทำงานที่ไทยมีเงิน สามารถส่งเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนตัวเราเป็นคนประหยัดพอโควิดเข้ามารายได้ลดลง รายได้เหลือเจ็ดแปดพัน แต่ก่อนนายจ้างอยู่ในนามบุคคล ต่อมาเปลี่ยนเป็นในนามบริษัท เบี้ยประกันสังคมต้องจ่ายทุกเดือน โบนัสเดือนละสี่ร้อย เหลือแค่เจ็ดพันกว่า ปกติเราส่งให้ทางบ้านทุกเดือนประมาณสองแสนห้า แล้วค่าเงินตอนที่onganเป็นรัฐบาลเงินก็ดี เป็นเงินไทยประมาณเกือบห้าหมื่น...ตอนนี้เราส่งให้ที่บ้านแค่เดือนละแสนห้า การทำงานแต่ก่อนทำเยอะ ตอนนี้เดือนหนึ่งทำสี่สิบวัน วันที่เหลือไม่ได้ทำก็ได้เงิน แต่เราอยู่กินกับเจ้านาย บางทีเขาเรียกใช้บ้างแทนค่าอยู่ค่ากิน ไม่ได้จ่ายเป็นเงิน เราก็กินช่วยเขาโดยไม่ได้ค่าจ้าง ตอนนี้ที่อยู่ได้เพราะเราไม่ได้เสียค่าอยู่ค่ากิน ตอนนี้ไม่มีเงินเก็บเลย เดือนชนเดือนก่อนหน้าก็เก็บเงินไปส่งเงินไปทำบ้านที่พม่าด้วย ค่อยๆ ทำ...ส่วนเรื่องสุขภาพไม่เจ็บไม่ป่วยเลย มีสองปีที่แล้วที่รถล้ม ไปนอนรพ.สามคืน พักงานอีกครั้งเดือน แต่นายจ้างก็ไม่ได้มีเงินชดเชยให้ แต่ยังมีประกัน พ.ร.บ....”

ขณะที่เกิดการระบาดของไวรัสโควิด 19 ทั้งที่มีประกันสังคม แต่ก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ ไม่มีองค์กรจากภาครัฐมาช่วยเหลือ แม้บางคนส่งประกันสังคมแต่ไม่ได้รับการเยียวยา เขาเล่าต่อว่า “...เราไปหาข้าวกล่องที่เขาแจก แรก ๆ มีที่วัดเจติยหลวง เขาจะแจกสี่โมงเย็น สิบโมงสิบเอ็ดโมงเราต้องไปรอแล้ว เขามีข้าวกล่อง น้ำเปล่า ตอนเราไปเราอยากให้เห็นว่าเขาทำกันยังไง ส่วนคนที่มาแจกตอนนั้นเป็นทหารของค่ายกาวิละ บางทีก็เป็นบริษัท รอไปรอของแจกตอนนั้นได้เพราะเราไม่ได้ทำงาน มีครูจอมแสงกับน้องอรไปรอด้วยกัน เขาจะแจกวันละ 300-400 ชุด บางทีก็วัดดวง เราไปอีกสี่ห้าครั้งจะถึงเราแต่หมดก่อนก็มี เราไปเพื่อไปศึกษา บางทีได้มามีมาหนึ่งซอง ไข่สามฟอง ปลากระป๋องหนึ่งอัน บางทีเราไปมีคนแก่มารอแล้วของมันได้เท่านี้เราก็กินให้เขาก็มี อีกที่ที่เราไปคือตรังคูเมือง เป็นร้านอาหารฝรั่ง ร้านขายเสื้อ (นอร์ทเกต) ตรงนี้เขาจะแจกอาหาร บางทีเราไปรอรับอาหาร เจอคนแก่นั่งตากแดดตากฝนเราก็จะไม่เอาเลย เราจะไม่เข้าแถว เพราะเราคิดว่าแทนที่เราจะรับมาเราให้คนอื่นได้ไปดีกว่า เราไม่ได้อยากได้ของคนอื่นมา อย่างตอนอาจารย์ให้ของเราไปแจกเราก็ไม่เอาเลย เราเอาไปแจก...”

นอกจากนี้ เป็นการช่วยเหลือในกลุ่มพี่น้องชาวใต้คือการที่พวกเราบริจาคเงินคนละเล็กน้อยเพื่อเอาไปซื้อของให้คนที่ลำบากกว่า ส่วนที่เคยมีเครือข่ายพี่น้องชาวใต้อีกอัน อันนั้นคือเอาไปช่วยเหลือผู้สูงอายุ คนที่เดือดร้อนจริง ๆ หรือเป็นครอบครัวที่เดือดร้อนที่มีเด็ก แต่ส่วนใหญ่จะอยู่รอบนอก เพราะในเมืองจะลำบากน้อยกว่า

เขายังสะท้อนว่า “...โครงการของรัฐ เช่นคนละครึ่ง เราไม่ได้ เราจ่ายเต็ม แต่เป็นคนไทยที่ได้เท่านั้น ทั้งที่เราเสียภาษีทุกปี ทำทุกอย่างโดยที่เราไม่ได้ความช่วยเหลือ อย่างในภาคเมืองใหม่ได้ผลกระทบกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ แต่ไม่เห็นมีใครหรือหน่วยงานไหนมาให้ความช่วยเหลือหรือตั้งโรงงาน หรือแจกของ เราต้องหาเอง สู้ด้วยตนเอง จริง ๆ เราก็อายุกรรังความเท่าเทียม สิทธิ...คนใต้ไม่ได้เพราะเขาจะแจกคนไทย ต้องมีบัตรมายืนยัน...เพราะเขานับจากครอบครัวตามทะเบียนบ้าน”

สื่อออนไลน์เป็นอีกช่องทางที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถส่งข่าว หรือขอความช่วยเหลือ วินเล่าว่า “เฟสบุ๊กเป็นสิ่งสำคัญแม้ว่าเราจะไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่ใช่คนบ้านเดียวกันแต่เป็นเพื่อนในเฟสบุ๊คกัน เวลาเห็นข่าวสารเช่น งานตรงนี้เขารับคน เราก้จะใช้วิธีส่งให้กัน อย่างในกลุ่มเราเอง ตอนพี่น้องเงินไม่มีงาน เราก้จะบอกกันว่าตอนนี้เราไม่มีงาน ถ้าใครมีข่าวการทำงานก็ชวนกันไป ตรงนั้นตรงนี้ว่างก็ชวนกัน แม้แต่ตอนที่ครูจอมแสงโดนกักตัวน้อง ๆ ในกลุ่มก็รวมเงินกันโอนมาให้โดยที่เราไม่ได้ขอ เราถือว่าช่วยกันยามลำบาก แม้บางทีไม่ได้เอาเงินไปช่วยเหลือก็ให้กำลังใจ”

นอกจากนี้ความช่วยเหลืออีกหนึ่งทางที่ได้รับ คือ มจร.มาจากวัดสวนดอก เป็นพระมาจากภูฐานและมาเรียน มจร.สวนดอก ผ่านการประกาศช่วยเรียไรเงินร่วมกันมาซื้อของ ข้าวสาร มาฆ่า น้ามัน ไปแจกตามพื้นที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ที่ไปจะไม่มีในเมือง ไปหนองหอย แม่ริม แม่จ้ สันกำแพง ให้เพื่อนที่มีรถยนต์พาไป เราจะลงข่าวสารเฟสบุ๊คส่วนตัว เพื่อนก็จะคอมเมนต์มาขอความช่วยเหลือ ว่าที่ไหนยังงี้ ก็ครอบครัว ก็จะได้จัดของไปให้

ส่วนปัญหาเรื่องวัคซีน คนต่างดาวจะไปลงทะเบียนฉีดไม่ได้ จะฉีดให้คนไทยก่อน ดังที่วินประสบ “...รัฐบาลประกาศให้ฉีด เราก้ฉีดไม่ได้เพราะชุมชนไม่ให้สิทธิเรา ถ้าเราไปทำงานก็ไม่ได้เพราะไม่มีใบวัคซีน อย่างครูจอมแสงไปถึงสามสี่ครั้งแต่ไม่ได้ บางทีมีประกาศว่าสำหรับพี่น้องแรงงานแต่พอไปถึงเราก้ไม่ได้เพราะเขาจะฉีดให้ชาวไทยภูเขาก่อนถ้าเหลือถึงจะฉีดให้เราเราต้องดิ้นรนด้วยตัวเอง...อย่างตอนที่โรงพยาบาลลานนาเปิดจอง วินเองก็ช่วยจองให้เพราะบางคนก็ลงทะเบียนไม่เป็น มีอะไรก็ช่วยกันและกัน สุดท้ายกว่าจะได้ฉีดประมาณเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2564” ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องเสียเงินเองในอัตรา 2,054 บาท ต่อ 2 เข็ม ค่าบริการ 250 บาท และ ใช้เวลากว่าสองสามชั่วโมงกว่าจะลงทะเบียนได้

ไม่ต่างจากจอมครู (2564) ชายวัย 39 ปี พนักงานบริษัทเช่าเล่มหนังสือ รับจ้างทั่วไปจากบริษัท (วันว่างๆที่หยุดจากงานก็จะทำรับจ้าง) ก่อนโควิด 19 เขาอาศัยอยู่กับแฟน มีรายได้รวมกันราว ๆ 20,000 บาท หลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลให้วันทำงานลดลง

เดิมทำงาน 6 วัน จันทร์ถึงเสาร์ บริษัทจ้างวันหยุดเพิ่มวันเสาร์ ทำให้รายได้ลดลง จอมเครือได้วัดชีวิตในฟาร์ม โดยเขาเล่าว่าต้อง “เสียเงินผิด” โดยตอนนั้นตอนนั้นกลัวมาก กลัวผิดไปแล้วตายจะไม่ได้เห็นหน้าพ่อแม่อีก เพราะขวาก็ออก พอตีพี่สาวไปโรงบาลลานนาเขาถามเราว่าอยากผิดมั้ยจะจงใจให้ พี่สาวก็จงใจให้โดยที่ไม่ต้องจงใจทางเน็ต แล้วหลังจากนั้นทางหอโทรมาถามว่าผิดยังถ้ายังจะไปลงทะเบียนให้ผิดฟรี แต่เราจงใจไปแล้ว” ซึ่งการผิดวัดชีวิตให้คนไทย หรือคนมีสถานะทางทะเบียนราษฎรก่อนเป็นปัญหามาก เช่นเดียวกับบอร์ (2564) รายงานข้ามชาติอื่น ๆ จะต้องคอย “...ตามข่าวจากเฟซบุ๊ก เราก็กติดตามไปทุกที่ แต่ไปก็ไม่ได้เพราะเขาไม่ให้ ให้เฉพาะคนไทย พอไปอีกที่ก็หมด เลยไปสวนปรุงแต่สวนปรุงยังไม่ได้รับผิด อีกคนเลยโทรถามเพื่อ เลยไปที่หอประชุม แต่เราดันไปเจ็ดร้อยปี แต่จริงคือหอประชุม มช. พอไปถึงเขาให้เฉพาะคนที่น้ำหนักเยอะเกินเจ็ดสิบกิโลกับผู้ติดตามอีกหนึ่งคน แต่เราไปกันสามคน แต่เกือบจะไม่ได้ผิด สุดท้ายเขาก็กยอมให้ผิดในฐานะผู้ติดตามแม้ว่าคนจะเกิน ตอนนั้นโมโหมากจนอยากจะร้องไห้ ทั้งที่เราจ่ายภาษีเหมือนกัน ทำทุกอย่างถูกต้อง”

แรงงานข้ามชาติที่อาศัยและทำงานในไทย อยู่ในภาวะที่กลับบ้านก็ไม่ได้ อยู่ก็ไม่มีสถานะความเป็นพลเมือง เขาจำนวนมากต้องต่อสู้ดิ้นรนผ่านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ในภาวะวิกฤตได้ ท่ามกลางการเข้าไม่ถึงสวัสดิการหรือการช่วยเหลือจากรัฐในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งยังต้องหลบซ่อนหลีกเลี่ยงจากการตรวจตรากวาดจับจากรัฐ ที่มองพวกเขาอาจก่อให้เกิดการระบาดของรัฐ เขาเหล่านั้นใช้การต่อสู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในหลายรูปแบบเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐและผู้มีอำนาจ

กล่าวได้ว่า ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ที่มีอุดมการณ์แบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) เป็นพลังขับเคลื่อนหลัก (Harvey, 2005) ส่งผลให้เมืองใหญ่อย่างเชียงใหม่ ดูดซับผู้คนจำนวนมากจากหลากหลายเข้าไปใช้ชีวิตในเมือง เนื่องจากเป็นแหล่งงานและแหล่งทรัพยากร เป็นพื้นที่ที่หลายคนเข้าไปแสวงโชค และสร้างเนื้อสร้างตัว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพื้นที่ชีวิตที่ต้องดิ้นรนด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในฐานะคนบ้านเดียวกัน การสร้างชุมชนใหม่ของคนต่างถิ่นที่ เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตในเมือง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น จะเห็นว่าคนเหล่านี้ต่างใช้ฐานวัฒนธรรมในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด โดยไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐ หรือระบบสวัสดิการแต่อย่างใด อีกทั้งการดิ้นรนของเขาเหล่านั้น อาศัยการต่อสู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย มากกว่าที่จะเป็นการณรงค์เรียกร้องผ่านการเมืองในระบบที่เขาอาจจะเข้าถึง แรงงานข้ามชาติ หรือคนขายของของเมืองก็ไม่ได้จำยอม แต่ได้แสวงหายุทธศาสตร์ในการเอาตัวรอดและต่อรองกับผู้คนต่าง ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งถือว่าการต่อสู้ทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่ใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกทอดทิ้งไว้วัฒนธรรมที่เป็นตาข่ายการดำรงชีพ ของผู้คนในเมืองใหญ่ที่ไร้ญาติใน

ระบบความสัมพันธ์เดิม ท้ายที่สุด บทความนี้เป็นการพยายามหาคำอธิบายชีวิตผู้คนในเมืองผ่านชีวิตประจำวัน เพื่อให้เห็นชีวิตของคนเล็กคนน้อยที่มีกฎระเบียบมองข้าม

สรุป

ความเปลี่ยนแปลงของการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติมีข้อค้นพบเบื้องต้น ประการแรก พื้นที่ทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องเข้ามาในพื้นที่การศึกษาไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงจุดตัดการช่วงชิงความหมายของการนิยามแรงงานข้ามชาติ ขณะที่ต่างก็ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนให้ประเทศไทย “ทันสมัย” แม้ในช่วงต้นการพัฒนาอาจจะมีลักษณะเป็นเพียงวาทกรรม ที่รัฐไทยในยุคแรก ๆ มักนำมาฉวยใช้เพื่อการขยายอำนาจของตนเข้าไปในพื้นที่ชนบทมากกว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง แต่การพัฒนาเศรษฐกิจหลังทศวรรษที่ 2520 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชนบทในเชิงโครงสร้างแรงงานอย่างชัดเจน เป็นผลให้เกิดความต้องการแรงงานข้ามชาติจำนวนมากเพื่อมาทดแทนแรงงานไทย

ประการที่สอง กล่าวได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของผู้คน แรงงาน ทุน และข้อมูล ไปทั่วทุกมุมโลกแบบไร้พรมแดน (Harvey, 2005) นอกจากนี้ สิ่งดังกล่าวนี้ยังอยู่ภายใต้การทำงานของระบอบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่ได้สร้างเงื่อนไขทางสังคมอยู่สองด้าน คือ ผลักดันให้กลุ่มคนในประเทศที่ยากจนต้องแสวงหางานและปรารถนาต่อค่าตอบแทนที่สูงหรือดีกว่าในประเทศปลายทาง ในแง่นี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกับแรงงานไทยที่ไปทำงานในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และต่างประเทศ (Kitiarsa, 2014) รวมถึงปรากฏการณ์แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจำนวนมากและเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2530 โดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้านสี่ประเทศ (เมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม) เนื่องจากประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างด้านแรงงานภายในประเทศ นั่นคือการขยับตัวของแรงงานจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ และกลายเป็นผู้มีรายได้ปานกลางมากขึ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546; พิสิษฐ์ นาสี และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557; อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง, 2557; Soonthondhada, 2001) จึงกล่าวได้ว่าการหลั่งไหลเข้ามาของคนชายขอบในฐานะประชากรแฝงเหล่านี้ ถือเป็นปรากฏการณ์หนึ่งของระบบโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการจ้างงานแบบยืดหยุ่น ในระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนแนวคิดเสรีนิยมใหม่

ประการที่สาม แรงงานข้ามชาติสร้างสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจในหลายรูปแบบซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน ที่สามารถจำแนกได้ ประการแรก การต่อสู้ในชีวิตประจำวันผ่านการหลบเลี่ยง วิจารณ์ สร้างเครื่องข่ายและสังคมใหม่ ๆ ในเมือง แรงงานข้ามชาติต้องหลบไม่ให้อื่นเห็นทั้งกฎหมาย สังคมคมในหัวระบาวทยา ที่เขาถูกมองประหนึ่งเชื้อโรคร้าย ซึ่งการหลบเร้น เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่จะหลีกเลี่ยงจากอำนาจรัฐที่ควบคุมอย่างเข้มข้น

เป็นการต่อสู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เขาจะทำได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อจะนำไปสู่การทำความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อกระบวนการปรับตัว ต่อสู้ ต่อรอง ประการที่สอง เพื่อเปิดพื้นที่ความเป็นชุมชนในความพยายามจะสถาปนาความเป็นพลเมืองในเมืองใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นความไม่ต่อเนื่องและย้อนแย้งของนโยบายการจัดการของรัฐไทย ซึ่งจะเผยให้เห็นปัญหาที่แรงงานข้ามชาติเหล่านี้กำลังเผชิญอยู่หรือการเป็นมนุษย์เปลือยเปล่าไร้ตัวตน (เช่นการไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการและการช่วยเหลือจากรัฐ) แต่ยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในระนาบต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญอีกด้วย ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นเทคโนโลยีเชิงอำนาจของรัฐที่เข้ามาควบคุมและบงการชีวิตของผู้คน หากแต่รัฐกลับใช้แนวคิดแบบตีกรอบในการให้ความช่วยเหลืออย่างตายตัว ทำให้ผู้คนอีกมากถูกปฏิเสธสิทธิในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ เนื่องจากอาศัยเพียงฐานข้อมูลของรัฐที่ล้าหลังและตายตัว สุดท้ายผู้เขียนมีข้อเสนอคือรัฐควรตระหนักและปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป มิเช่นนั้นอาจจะต้องล้มเหลวในการแก้ปัญหาทั้งในวันนี้และในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การเมืองดิจิทัล (Digital Politics) : การให้ความหมายต่อประชานิยมและรัฐสวัสดิการในวัฒนธรรมการเมืองของคนชายขอบในเมือง ภายใต้การสนับสนุนของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีงบประมาณ 2564

เอกสารอ้างอิง

- คำ. (2565, 11 มกราคม). พนักงานแม่บ้าน [บทสัมภาษณ์].
- จอมเครือ. (2564, 29 ธันวาคม). พนักงานบริษัทเช่าเล่มหนังสือ รับจ้างทั่วไป [บทสัมภาษณ์].
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). *โครงสร้าง-ผู้กระทำกร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิสิษฐ์ นาสี และชัยพงษ์ สำเนียง. (2557). ประเทศไทย จากยุคแรงงานล้นเหลือถึงการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ: ความเปลี่ยนแปลงของแรงงานในประเทศไทยสู่การแสวงหาแรงงานทดแทน. *วารสารมหาวิทยาลัยเจ้าพระยา*, 2(2), 104-134.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2546). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บุคส์.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2556). *วัฒนธรรมต่อต้าน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วิน. (2564, 29 ธันวาคม). ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ [บทสัมภาษณ์].
- อร. (2564, 29 ธันวาคม). ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ [บทสัมภาษณ์].
- ออย. (2565, 11 มกราคม). เครือข่ายแรงงานหญิง วัดกุ่ม่าน [บทสัมภาษณ์].

- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). *วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง. (2557). *แรงงานข้ามชาติ: อัตลักษณ์และสิทธิความเป็นพลเมือง*. เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Appadurai, A. (2000). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota: Minnesota University Press.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. London: Cambridge University Press.
- _____. (1990). *The Logic of Practice Polity*. London: Cambridge University Press.
- _____. (1993). *The Field of cultural production: Essays on art and literature*. New York: Columbia University Press.
- Certeau, M. d. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Cohen, P. (1981). *The Politics of Economic Development in Northern Thailand 1967–1979* (Doctoral dissertation). London: University of London.
- Ganjanapan, A. (1989). Conflicts over the deployment and control of labor in a northern Thai village. In Hart, G. et al. (Eds.), *Agrarian Transformations: Local Processes and the State in Southeast Asia*. (pp. 98-124). Berkeley: University of California Press.
- Hart, G. (1998). Multiple trajectories: A critique of industrial restructuring and the new institutionalism. *Antipode*, 30(4), 333-356.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirai, K. (2002). Exhibition of Power Factory Woman's Use of the Housewarming Ceremony in a Northern Thai Village. In Tanabe, S. & Keyes, C. F. (Eds), *Cultural crisis and social memory: Modernity and identity in Thailand and Laos*. (pp.185-201). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Jirattikorn, A. (2007). *Living on both sides of the borders: Transnational migrants, pop music and nation of the Shan in Thailand*. Chiang Mai: Chiang Mai University.

- Kitiarsa, P. (2014). *The Bare Life of Thai Migrant Workmen in Singapore*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Soonthondhada, K. (2001). Changing in the labor market and international migration since the economic crisis in Thailand. *Asian and Pacific Migration Journal*, 10(3-4), 401-428.

